

VALTIOVARAINMINISTERIÖ

9.1.2017

JulkICT -toiminto
Kansallisen palveluarkkitehtuurin toteuttamisohjelma

Kansallisen palveluarkkitehtuurin toteuttamisohjelma

Loppuraportti

Versio 1.0

9.1.2017

Valtiovarainministeriö		2 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

Sisällys

Sisällys	2
Dokumentin versiohistoria	3
1. Yhteenveto	4
1.1. Hankkeen tiedot.....	4
1.2. Suositukset jatkotoimenpiteistä	4
2. Hankkeen toteutuminen	5
2.1. Hyödyt, tavoitteet ja mittarit.....	5
2.2. Tuotokset	5
2.3. Riippuvuudet.....	8
2.4. Hankkeen aikataulu.....	8
2.5. Hankkeen kustannukset	9
2.6. Rahoitus	9
3. Hankkeen ohjauksen arviointi	9
3.1. Hanke- ja ohjelmanhallinta	9
3.2. Riskienhallinta.....	10
4. Kehittämismenetelmien arviointi	11
4.1. Dokumenttien hallinta	11
5. Lopputuloksen ja uudelleenkäytön arviointi	11
6. Sidosryhmien palaute	11
7. Hankkeen päättäminen ja siirto ylläpitoon	12
8. Liitteet	12
8.1. Kustannusarvio (VM:n muutospäätöksen 29.6.2016 mukaisesti)	12
8.2. Tunnistushankkeen itsearviointi	12
8.3. Sidosryhmäkyselyn yhteenveto.....	12

Valtiovarainministeriö		3 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

Dokumentin versiohistoria

<i>Versio</i>	<i>Päiväys</i>	<i>Laatija</i>	<i>Muutoksen kuvaus</i>
1.0	9.1.2017	TL	

Valtiovarainministeriö		4 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

1. Yhteenveto

Tämä dokumentti on kansallisen palveluarkkitehtuuriohjelman (KaPA) Tunnistamis- ja luottamuspalveluiden käyttöönoton valmistelu ja käyttöönotto -hankkeen loppuraportti.

1.1. Hankkeen tiedot

Kansalliseen tunnustuslakiin (617/2009) vuonna 2014 hyväksytyt muutokset sekä lakiin muun muassa eIDAS-asetuksen (910/2014) pohjalta vuonna 2016 tehdyt muutokset merkitsivät muutoksia ja lisäyksiä Viestintäviraston hoitamiin tunnistamis- ja luottamuspalveluihin liittyviin tehtäviin. Tunnistus- ja luottamuspalveluiden käyttöönoton valmistelu ja käyttöönotto -projektissa laadittiin vaatimusmäärittelyt ja toimintaohjeet, joita Viestintävirasto hyödyntää kansallisen tunnistamislain ja eIDAS -asetuksen myötä sille pääosin uusina tulleissa tehtävissä.

Hanke jakaantui kolmeen osa-alueeseen:

1. tunnistamislain mukainen luottamusverkosto sisältäen mm.
  - luottamusverkoston tekniset rajapintakuvaukset
  - luottamusverkoston auditointivaatimukset
  - auditointien toteutussuunnitelma
2. eidas-asetuksen mukaiset rajat ylittävät tunnistamisratkaisut sisältäen mm.
  - menettelyohjeet kansallisten tunnistamisjärjestelmien ilmoittamisessa ja muiden maiden tunnistamisjärjestelmien hyväksymisessä
  - kansallisen luottamusverkoston sovitus maiden väliseen yhteentoimivuusjärjestelmään
3. luottamuspalveluita koskevat vaatimukset sisältäen mm.
  - luottamuspalveluiden valvonnan ja auditoinnin toimenpiteet ja tekijät
  - kansalliset toimenpiteet sähköisen allekirjoituksen ja sähköisen leiman luontivälineiden sertifiointissa

Hankepäällikkönä toimi Timo Leppinen Viestintävirastosta. Lisäksi hankkeessa olivat mukana Viestintävirastosta Hanna Heiskanen, Anne Lohtander ja Pasi Hänninen (Pasin tilalla 1.9.2016 alkaen Tapio Sokura). Lisäksi hankkeessa hyödynnettiin monia muita Viestintäviraston resursseja.

Hanketta ohjasi ohjausryhmä, johon kuuluivat Kirsi Karlamaa (vuoden 2015) ja Jarkko Saarimäki Viestintävirastosta, Kreetta Simola liikenne- ja viestintäministeriöstä (Kreetan tilalla vuoden 2016 toisella puoliskolla Jenni Rantio) sekä Olli-Pekka Rissanen ja Kimmo Mäkinen valtiovarainministeriöstä.

Hankkeessa käytettiin apuna konsultteja. FITSEC Oy laati alkuvuonna 2015 esiselvityksen, joka keskittyi luottamusverkoston rajapintamäärittelyihin ja auditointivaatimuksiin. Atrain-ryhmittymän konsultointityö välillä elokuu 2015 - toukokuu 2016 kattoi hankkeen kaikki kolme osa-aluetta. Professori Norros laati keväällä 2016 luottamusverkoston vahingonkorvausvastuuselvityksen.

1.2. Suositukset jatkotoimenpiteistä

Tunnistamisen luottamusverkoston käynnistysajankohdaksi on laissa säädetty 1.5.2017 ja eIDAS-asetus edellyttää nykyisiltä hyväksytyjen luottamuspalve-

Valtiovarainministeriö		5 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

luiden tarjoajilta FINAS akkreditoidun arviointilaitoksen auditointia 1.7.2017 mennessä. Vuoden 2017 alkupuoliskolla Viestintäviraston käsiteltäväksi tulee suuri joukko arviointikertomuksia (tunnistuspalveluiden ja luottamuspalveluiden tarjoajilta). Samaan aikaan sekä nykyisten että uusien toimijoiden neuvontaa joudutaan jatkamaan kuitenkin siten, että painopiste vuonna 2017 tulee olemaan luottamuspalveluissa. Toimijoiden maksuilla saatava rahoitus ei riitä kattamaan koko resurssitarvetta. Tästä syystä Viestintävirasto on laatinut VM:lle rahoitushakemuksen uudesta hankkeesta, jossa rahoitettaisiin luottamuspalveluihin ja niistä erityisesti sähköiseen allekirjoitukseen liittyviä lisäselvitys- ja neuvontatehtäviä.

2. Hankkeen toteutuminen

2.1. Hyödyt, tavoitteet ja mittarit

Hankkeen keskeisimmät tavoitteet olivat:

- Valmistella kansallisen tunnistusratkaisun edellyttämät tekniset vaatimusmäärittelyt ja toimintaohjeet
- Valmistella kansalliset rajat ylittävän tunnistautumisen ja luottamuspalveluiden edellyttämät tekniset vaatimusmäärittelyt ja toimintaohjeet
- Ottaa määrittelyiden mukaiset prosessit käyttöön

Hankkeen avulla Viestintävirasto pystyi osoittamaan työhön resursseja siten, että luottamusverkoston ja luottamuspalveluiden säädösten mukaisen toiminnan käynnistymisen edellytyksenä olevat olennaisimmat määrittelyt ja toimintaohjeet saatiin laadittua. Määrittelyt ja toimintaohjeet valmistuivat pääosin vasta loppuvuonna 2016. Syinä tähän olivat mm. pohjana olevan kansallisen säädännön sisällön lopullinen valmistuminen vasta loppukevällä 2016, määräyksen 72 julkaisun viivästyminen syksyyn 2016 EU-notifioinnin takia sekä määrittelyiden osittaisena pohjana olevan eIDAS-asetukseen liittyvän tarkentavan kansainvälisen ohjeistuksen edelleen jatkuva valmistelu.

Hankkeen yksityiskohtainen kustannusarvio päivitettiin hankkeen käynnistytessä. Päivitetystä kustannusarviossa otettiin huomioon se, että konsultoinnin päättymisaikaa myöhennettiin kaksi kuukautta. Lisäksi kustannusarvion kustannusten kohdentamista muutettiin Viestintäviraston hakemuksesta Valtiovarainministeriön päätöksellä 29.6.2016. Viestintävirastolle varattiin lisätyötä luottamusverkoston käytännesääntöjen valmisteluun, rajat ylittävän tunnistamisen määrittelyiden laatimiseen, TUPAS-päivityksen valmisteluun ja VRK:n henkilökortin luottamusverkostomallin mukaisen toteutuksen valmisteluun. Lopullinen kustannusarvio ja toteutuneet kustannukset selviävät kohdasta 2.6.

2.2. Tuotokset

Kuvaus tuotoksesta	Julkaisu	Huomioita
Määräys 72	2.11.2016	Määräys 72 sisältää vaatimukset sekä vahvan sähköisen tunnistamispalvelun että luottamuspalve-

Valtiovarainministeriö		6 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

		luiden tarjoajille ja niiden käyttäjille järjestelmille
Määräyksen 72 perustelut ja soveltaminen	2.11.2016	Määräyksen 72 perustelut ja soveltaminen tarkentaa ja antaa lisäohjeistusta toimijoille
Luottamusverkoston rajapintamäärittelyt (OIDC ja SAML)	määrittelyt valmiit, mutta julkaisu vuoden 2017 alussa	OIDC ja SAML ovat kaksi mahdollista luottamusverkostossa käytettävää rajapintamäärittelyä, mutta on mahdollista käyttää, mikäli ne täyttävät määräyksen vaatimukset ja toimijat sopivat käytöstä keskenään.
Ohje 214/2016 O sähköisten tunnistus- ja luottamuspalveluiden ilmoituksista	2.11.2016	Ohje selkeyttää toimijoille, mitä tietoja valvovalle viranomaiselle säädösten mukaan tehtävissä ilmoituksissa täytyy antaa. Ohjeessa kuvataan myös ilmoitusprosesseja.
Ohjeet 211/2016 O ja 215/2016 O Tunnistus- ja luottamuspalveluiden vaatimuksenmukaisuuden arvioinnit	2.11.2016	Ohje koskee tunnistus- ja luottamuspalveluiden vaatimuksenmukaisuuden arviointia ja arviointien lopputuloksena Viestintävirastolle toimitettavan tarkastuskertomuksen sisältöä. Tunnistuspalveluiden arviointien tueksi on laadittu mallikriteeristö, jota voidaan hyödyntää arvioinneissa.
Luottamusverkoston käytäntesäännöt	valmistelu pitkällä, mutta julkaisu vuoden 2017 alussa	Käytäntesäännöt ja niihin liittyvä tietosuojakäytäntö täydentävät lakia, asetusta ja lakiin perustuvaa Viestintäviraston teknistä määräystä vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja tunnistuspalveluntarjoajien luottamusverkostosta.

Lisäksi konsultit laativat hankkeessa seuraavat dokumentit:

FITSEC: Selvitys tunnistus- ja luottamuspalveluihin liittyvästä teknisestä dokumentaatiosta ja niiden toteutettavuudesta Suomessa.

Valtiovarainministeriö		7 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

ATRRAIN: loppuraportti 27.5.2016 sekä seuraavat dokumentit:

1. Yleiset rajapintavaatimukset luottamusverkostolle:
  - a. OpenID Connect, SAML2 ja TUPAS yhteiset ja yleiset vaatimukset
  - b. Luottamusverkoston yhteisen NTP ajan määrittäminen
  - c. Luottamusverkoston liittymiskäytäntöehdotus
2. OpenID Connect määrittäminen
  - a. Ehdotus Luottamusverkoston OpenID Connect määrittämisestä
  - b. Selvitys OpenID Connect protokollasta
  - c. OpenID Connect määrittämisen liite: palveluntarjoajan rajapintaesimerkki
3. SAML 2 määrittäminen
4. Luottamusverkostoa varten tehdyt selvitykset
  - a. eIDAS -mukaiset rajapintamäärittäminen muissa EU maissa
  - b. OpenID Connect rajapintavertailu Ranskan FranceConnect palvelun osalta
  - c. OpenID Connect ja SAML2 Proof-of-Concept selvitys
5. Luottamusverkoston tarkastusvaatimusten määrittäminen, joka on esimerkkinä toimiva tarkastuslista toimenpidevaatimuksista viitteen ISO27001/27002, WebTrust ja ETSI 319411 standardeihin, eIDAS LOA ja Viestintäviraston määräykseen 72.
6. Ehdotus tunnistuksen eIDAS -varmuustasojen määrittämisestä
7. Ehdotus eIDAS -mukaisesta sähköisen tunnistamisen menetelmän ilmoittamisesta
8. Ehdotus eIDAS -mukaisten EU-yhteistyöverkoston, tiedonvaihtomenettelyjen ja vertaisarviointityön määrittämisestä
9. Ehdotus eIDAS -mukaisten sähköisten allekirjoitusten vaatimusmäärittämisestä
10. Ehdotus eIDAS -mukaisten sähköisten leimojen vaatimusmäärittämisestä
11. Ehdotus eIDAS -mukaisten sähköisten aikaleimojen vaatimusmäärittämisestä
12. Ehdotus eIDAS -mukaisten sähköisten rekisteröityjen jakelupalvelujen vaatimusmäärittämisestä
13. Ehdotus eIDAS -mukaisten verkkosivustojen todennuspalvelujen vaatimusmäärittämisestä
14. Selvitys sähköisen allekirjoituksen käytöstä Suomessa, painopiste terveydenhuollon KanTa -määrityksissä
15. Ehdotus eIDAS -mukaisten luottamuspalvelujen vaatimusmäärittämisestä
16. Ehdotus toimintamalliksi luottamuspalvelujen valvontaelinten valinnan ja valvonnan kriteereistä
17. Selvitys luottamuspalvelujen valvontaelinten valinnan ja valvonnan kriteereistä
18. Ehdotus eIDAS -mukaisten sähköisen allekirjoituksen ja leiman luontiväliseen sertifiointiin määrittämisestä

NORROS: Selvitys tunnistamiseen liittyvistä vahingonkorvauskysymyksistä

Valtiovarainministeriö		8 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

VM-sopimuksen muutoksen (29.6.2016) mukainen Viestintäviraston lisätyö:

- **luottamusverkoston käytännesääntöjen valmistelu** - käytännesääntöjä on käsitelty yhteensä viidessä työryhmäkokouksessa; viimeisen versio jaettiin marraskuun 2016 kokouksessa; valmistelu jatkuu vuoden 2017 alussa (mm. tietosuojakäytännön osalta)
- **rajat ylittävän tunnistamisen määrittelyiden laatiminen** - VRK toteuttaa kansallisen solmupisteen; kansainvälisen rajapinnan määrittelyiden viimeistely on jatkunut eIDAS-ryhmissä (VRK ja Vivi mukana); määrittelyitä on käsitelty kansallisessa työryhmässä; kansalliset rajapinnat on kuvattu määräyksessä 72; ensimmäiset pilotit käynnistyivät vuoden 2017 alkupuolella
- **TUPAS-päivityksen valmistelu** - TUPAS ei kaikilta osiltaan täytä luottamusverkoston rajapinnalle asetettavia vaatimuksia; asiat on todettu määräyksessä M72 ja sen perustelumuiotissa ja asiat on käyty läpi Finanssialan keskusliiton kanssa (joka hallinnoi TUPAS-spesifikaatiota); marraskuussa 2016 FK ilmoitti, ettei se ala päivittämään TUPAS-spesifikaatiota; käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että siirtymäajan kuluessa (vuoden 2018 syyskuuhun mennessä) TUPAS tulee korvata jollain muulla protokollalla
- **VRK:n henkilökortin luottamusverkostomallin mukaisen toteutuksen valmistelu** - VRK on valmistellut mallin, jonka avulla voidaan toimia luottamusverkostomallin mukaisesti; malli ja spesifikaatiot käytiin läpi VRK/Vivi-palaverissa joulukuussa 2016

2.3. Riippuvuudet

Viestintäviraston tunnistus- ja luottamuspalveluihin liittyvät tehtävät määritellään kansallisissa tunnistuslaissa (mm. eIDAS-asetuksen pohjalta) ja kansallisessa luottamusverkostoasetuksessa. Viestintävirasto oli mukana niiden valmistelussa ja pystyi ottamaan hankkeessa huomioon kyseisen työn etenemisen.

eIDAS-asetusta alettiin pääosin soveltaa 1.7.2016 alkaen ja tällöin alettiin soveltaa myös asetukseen liittyviä täytäntöönpanosäännöksiä. EU-tasolla jäsenmaiden yhteistyössä laadittiin tarkempia ohjeita asetuksen soveltamisesta. Työ jatkui vuonna 2016 ja jatkuu vielä sen jälkeenkin. Kansallisia ohjeita tulee tarvittaessa päivittää EU-tasoisten ohjeiden pohjalta.

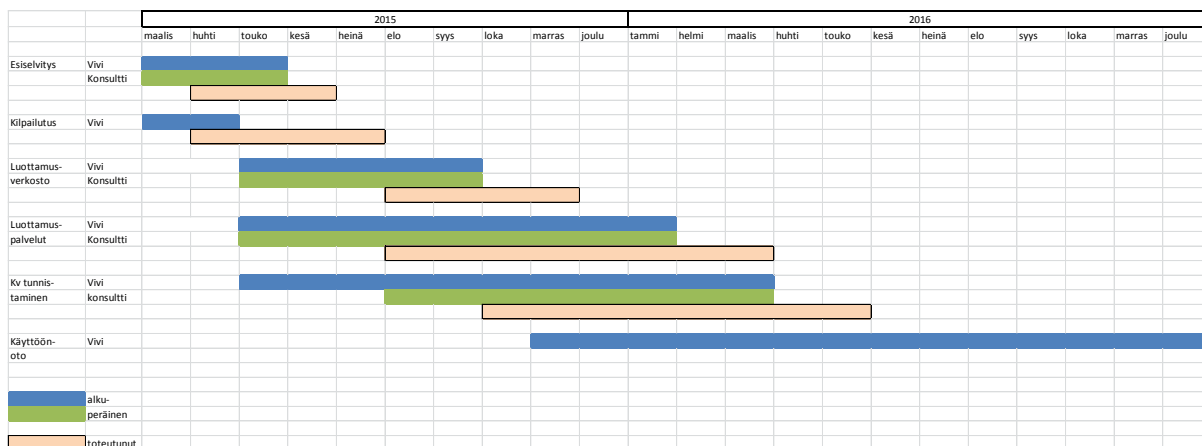
2.4. Hankkeen aikataulu

VM-hankesopimus allekirjoitettiin 27.3.2015, joten hanke käynnistyi vasta 1.4.2015 alkuperäisen suunnitellun ajankohdan maaliskuun alun sijaan.

Toisen konsulttisopimuksen kilpailutus viivästyi, koska HANSEL-puitesopimus vaihtui juuri aiotun kilpailutusajan aikana. Tilanne todettiin hankkeen ohjausryhmän kokouksessa 18.5.2015 ja hankkeen aikataulua kyseisen konsulttityön päättymisen osalta päätettiin viivästyttää kahdella kuukaudella.

Valtiovarainministeriö		9 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

2.5. Hankkeen kustannukset

Hankkeen suunnitellut ja toteutuneet kustannukset ovat alla olevassa taulukossa. Kustannukset on eritelty kustannustekijöittäin. Kustannusarvion kustannusten kohdentamista muutettiin Viestintäviraston hakemuksesta Valtiovarainministeriön päätöksellä 29.6.2016. Taulukossa on esitetty suunnitellut kustannukset (VM:n päätöksen 29.6.2016 mukaisesti) ja toteutuneet lopulliset kustannukset vuoden 2016 lopun tilanteen mukaisesti.

Vaihe	Suunniteltu €	Toteutunut €	VM rahoitus €
henkilötyökustannus (Vivi)	412 500	383 170	383 170
henkilötyökustannus (konsultit)	365 000	365 400	365 400
matkakustannukset	36 500	31 140	31 140
käännöskustannukset	9 500	7 640	7 640
Yhteensä	823 500	787 350	787 350

2.6. Rahoitus

Valtiovarainministeriö on myöntänyt hankkeelle rahoitusta KaPA ohjelmasta. Toteutunut rahoitus on kuvattu kohdassa 2.5.

3. Hankkeen ohjauksen arviointi

3.1. Hanke- ja ohjelmanhallinta

Hankkeen ohjausryhmässä olivat Viestintäviraston lisäksi edustettuina valtiovarainministeriö ja liikenne- ja viestintäministeriö. Hankepäällikkönä toimii Viestintäviraston edustaja. Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana viisi kertaa. Tarkoituksena on pitää vielä hankkeen päätöskokous alkuvuonna 2017. Ohjausryh-

Valtiovarainministeriö		10 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

män kokouksissa käsiteltiin muun muassa hankkeen aikataulun muutoksia ja muutoksia VM:n rahoituksen kohdentamisessa hankkeen eri osa-alueille.

Hankkeen toteuttava ryhmä koostui ulkopuolisista erikseen palkatuista henkilöistä (konsultit) ja Viestintäviraston asiantuntijoista ja lakimiehistä. Vuoden 2015 aikana hankkeessa hyödynnettiin valmisteltujen määrittelyiden arvioinnissa VM:n perustamaa ja Viestintäviraston vetämää teknistä työryhmää. Tekninen työryhmä raportoi VM/LVM-vetoiselle pääasiassa säädösvalmisteluun keskittyneelle hallintamalliryhmälle. Sidosryhmien työryhmissä esittämät kommentit otettiin huomioon hankkeen työskentelyssä. Kyseisten työryhmien toimikausi päättyi vuoden 2015 lopussa. Vuoden 2016 aikana hyödynnettiin Viestintäviraston perustamia ja vetämiä työryhmiä vastaavalla tavalla.

Hankkeen aikana on lisäksi osallistuttu useisiin erilliskeskusteluihin sidosryhmien kanssa. Keskusteluja on käyty muun muassa VRK:n, FINASin, KKV:n ja TSV:n kanssa sekä nykyisten ja potentiaalisten uusien tunnustus- ja luottamuspalveluiden tarjoajien kanssa.

Hankkeen pääkonsultin hankintamenettelyssä käytettiin Hansel-puitesopimusta. Ongelmaksi muodostui se, että keväällä vielä voimassa ollutta, mutta kesällä vanhentunut puitesopimusta ei voitu enää käyttää. Hankintamenettelyn käynnistämistä jouduttiin viivästäämään pari kuukautta, jotta Hansel sai kaikki uudet hankintamenettelyssä käytettävät dokumenttipohjat valmiiksi.

3.2. Riskienhallinta

Hankesuunnitelman mukaisesti hankkeen olennaisimmat riskit liittyivät aikataulun tiukkuuteen. Aikataulun pitävyyteen kohdistuvia merkittävimpiä riskejä todettiin olevan:

- kaikkia projektille asetettavia vaatimuksia ei ole vielä voitu tunnistaa projektiin vaikuttavien muiden osakokonaisuuksien keskeneräisyydestä johtuen
- projektissa on osa-alueita, joihin ei voida vaikuttaa Viestintäviraston tai kansallisin toimin
- vaikeus löytää konsultteja, joilla olisi valmiina riittävä tietämys kaikista projektin osa-alueista tuloksien saamiseksi ajatellussa aikataulussa
- kilpailutuksen tuloksiin mahdollisesti kohdistuvat valitukset voivat viivästyttää varsinaisen projektin aloitusta
- auditointeja voidaan pyytää jo vuoden 2015 lopulla - vaikka auditointivaatimukset olisivat valmiina, Viestintävirastolla auditointijien kapasiteetti ei välttämättä riitä näihin auditointeihin ja toisaalta muiden auditointijien auktorisointi näihin auditointeihin ei onnistu lyhyellä aikataululla

Hankkeen ohjausryhmän kokouksissa käsiteltiin hankkeen riskejä Viestintävirastossa käytössä olevan riskienhallintatyökalun pohjalta. Viimeisin päivitys tehtiin ohjausryhmän kokouksessa 12.10.2016.

Valtiovarainministeriö		11 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

4. Kehittämismenetelmien arviointi

4.1. Dokumenttien hallinta

Hankkeessa Viestintäviraston henkilöiden tuottama dokumentaatio on tallennettu Viestintäviraston dokumenttienhallintajärjestelmään. Konsulttien tuottama dokumentaatio oli osittain Viestintäviraston dokumenttienhallintajärjestelmässä ja osittain konsulttien käyttämässä Trello-työkalussa, johon kaikilla hankkeen henkilöillä oli pääsy. Konsulttien työn päätyttyä kaikki dokumentaatio siirrettiin Viestintäviraston järjestelmiin.

Hankkeessa tuotettua dokumentaatiota käytettiin pohjana Viestintäviraston määräyksen, sen perustelumistion ja määräykseen liittyvien ohjeiden valmistuksessa. Määräys ja siihen liittyvät dokumentit on tallennettu Viestintäviraston dokumenttienhallintajärjestelmään ja lisäksi ne ovat saatavilla Viestintäviraston www-sivuilla.

Hankkeessa tuotetut dokumentit on lueteltu kohdassa 2.2. Tuotokset.

5. Lopputuloksen ja uudelleenkäytön arviointi

Valtiovarainministeriö myönsi hankkeelle rahoitusta KaPA ohjelmasta. Hanke päättyi vuoden 2016 lopulla. Hankkeen lopputuloksena tuotetut dokumentit kattavat hankkeen alkuvaiheessa määritellyt tarpeet, joskin dokumentteja joudutaan päivittämään ja täydentämään jatkossa.

Atrain-konsultin laatimien dokumenttien sisältöä (erityisesti luottamuspalveluiden osalta) voidaan lisähyödyntää, kun eIDAS-asetukseen liittyvää tarkentavaa ohjeistusta tulee EU-tasolta ja kansallista ohjeistusta tulee päivittää/lisätä niiden pohjalta.

Rahoitushakemuksen yhteydessä tehty arvio tuloksista on tarkistettu vastaamaan hankkeen tilannetta vuoden 2016 lopulla. Arvio on raportin liitteenä 2.

6. Sidosryhmien palaute

Hanke jatkui vuoden 2016 loppuun. Sidosryhmäpalaute hankkeesta pyydettiin vuoden 2016 loppupuolella.

Sidosryhmien palaute oli pääosin myönteistä. Erityisesti työryhmätyöskentelyyn ja tiedottamiseen oltiin tyytyväisiä. Asiakirjojen valmistumisen aikatauluihin ei oltu kaikilta osin tyytyväisiä - erityisesti kommentoitiin rajapintaspesifikaatioiden valmistumisaikataulua.

Sidosryhmille lähetetyn kyselyn ja vastausten yhteenveto on liitteenä 3.

Valtiovarainministeriö		12 (12)
KaPA	Hankkeen loppuraportti	9.1.2017

7. Hankkeen päättäminen ja siirto ylläpitoon

Hanke päättyi vuoden 2016 lopussa. Vuoden 2017 alusta toiminta jatkuu pääosin Viestintäviraston normaaleina hallintotehtävinä muun muassa toiminnan valvonnan ja määräyksen sekä siihen liittyvien dokumenttien päivitysten ja täydennysten valmistelun muodossa.

Koska eIDAS-asetukseen liittyviä tarkentavia ohjeita erityisesti luottamuspalveluiden osalta on odotettavissa EU-tasolta edelleen vuonna 2017, Viestintävirasto joutuu panostamaan toimintaan enemmän kuin hankkeen alkuvaiheessa arviointiin. Tältä osin Viestintävirasto on nähnyt tarpeelliseksi anoa lisärahoitusta uuden hankkeen muodossa.

8. Liitteet

8.1. Kustannusarvio (VM:n muutospäätöksen 29.6.2016 mukaisesti)

Kustannustekijä	kustannus
henkilötyökustannus (Vivi - 550 htp)	412 500 €
henkilötyökustannus (konsultit - 410 htp)	365 000 €
Matkakustannukset	36 500 €
Käännöskustannukset	9 500 €
Yhteensä:	823 500 €

8.2. Tunnistushankkeen itsearviointi

tunnistushanke
-tehtävien tilanne.xlsx

8.3. Sidosryhmäkyselyn yhteenveto

Tunnistushankkeen
sidosryhmäkysely yht